NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03689

VEN IKH BIN ROYTSHILD

Sholem Aleichem

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום־עליכם ביבליאָטעק

פאַר גרויס און קליין

ווען איך בין ראָטשילד
און
אויסגעטרייסעלט

שלום־עליכם פאָלקס־פאָנד אויסגאַבע

ניו יאָרק, 1918

Copyright, 1918, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

ווען איך בין ראָטשילד

(אַ מאָנאָלאָג פון אַ כתרילעווקער מלמד).

— ווען איך בין ראָטשילד, — האָט זיך צעלאָזט אַ כתרי־לעווקער מלמד איינמאָל אין אַ דאָנערשטאָג, בעת די רבי'צין האָט איהם געמאָנט אויף שבת און ער האָט ניט געהאַט, — אוי, ווען איך זאָל זיין ראָטשילד! טרעפט, וואָס איך טהו? ראשית חכמה, פיהר איך איין אַ מנהג, אַז אַ ווייב זאָל תמיד האָבען ביי זיך אַ דרייערל, בכדי זי זאָל פארשפּאָרען דולען אַ ספּאָדיק, אַז סע קומט דער גוטער דאָנערשטאָג און ס'איז ניטאָ אויף שבת... והשנית, קויף איך אויס די שבת'דיגע קאַפּאָטע, אָדער ניין — דעם ווייב'ס קעצענעם בורנוס — לאָז זי אויפהערען פּיקען אין קאָפּ אַריין, אַז ס'איז איהר קאַלט! און קויף אַוועק די דאָזיגע שטוב אינגאַנצען מיט אַלע דריי חדרים, מיט דער קאַמער, מיט דער שפּיזאַרני, מיט'ן קעלער, מיט'ן בוידעם, מיט הכל בכל מכל פּלע־קעל, — לאָז זי ניט זאָגען, אַז ס'איז איהר ענג; נאַ דיר אַוועק צוויי חדרים, קאָך דיר, באַק דיר, וואַש דיר, בראָק דיר, און לאָז מיך צורוה, איך זאָל קאָנען קנעלען מיט מיינע תלמידים מיט אַ רייַ־נעם קאָפּ! נישטאָ קיין דאגות פּרנסה, מע באַדאַרף נישט קלערען, וואו נעמט מען אויף שבת — מחיה נפשות! די טעכטער אַלע חתונה געמאַכט, אַראָפּ אַ האַרב פון די פּלייצעס — וואָס פעהלט מיר? הויב איך מיך אָן אַרומקוקען אַביסעל אויף דער שטאָדט. דאָס ערשטע בין איך מנדר אַ נייעם דאַך אויפ'ן אַלטען בית־

המדרש, לאז אויפהערען קאפען אויפ'ן קאפ, בשעת אידען דאווגען;
און, להבדיל, דאס מרחץ בוי איך איבער אויפס־ניי, ווארום ניט
היינט־מארגען — עס וועט דארט מוזען זיין איין אומגליק, חס
ושלום, טאמער פאלט דאס אוים אקוראט בשעת נשים באדען זיך.
און וויבאלד דאס באד, מוז מען שוין דאס הקדש אודאי צעווארפען
און אנידערשטעלען א „בקור־חולים", אבער טאקי וואס א בקור־
חולים הייסט, מיט בעטלעך, מיט א דאקטאר, מיט רפואות, מיט
ייכלעך אלע טאג פאר די חולאים, ווי עס פיהרט זיך אין לייטישע
שטעדט. און א „מושב־זקנים" שטעל איך אוועק, אלטע אידען
לומדים זאלען זיך ניט וואלגערען אין בית־המדרש ביי דער הרובע,
און א חברה „מלביש־ערומים", ארעמע קינדער זאלען ניט ארומ־
געהן, איך בעט איבער אייער כבוד, מיט די פופקעס אין דרויסען,
און א חברה „גמילות־חסדים", אז איטליכער איד, סאי א מלמד,
סאי א בעל־מלאכה, סאי א סוחר אפילו זאל פארשפארען צאהלען
פראצענט, נישט דארפען פאר'משכונ'ען דאס העמד פונ'ם לייב,
און א חברה „הכנסת־כלה", אז וואו ערגיץ איין ארעם מיידעל,
נעבאך א דערוואכסענע, זאל מען זי אויסקליידען, ווי עס געהער
צו זיין, און חתונה מאכען, און נאך כדומה אזעלכע חברות
פיהר איך איין ביי אונז אין כתרילעווקע... נאר וואס איז שייך
עפים דוקא נאר ביי אונז אין כתרילעווקע? אומעטום. וואו עס
געפינען זיך נאר אחינו בני ישראל, פיהר איך איין אזעלכע
חברות, אומעטום, אויף דער גאנצער וועלט! און בכדי עס זאל
זיך פיהרען מיט א סדר, ווי עס געהער צו זיין — טרעפט, וואס
טהו איך? מאך איך אויף אלע חברות איין חברה, א גרויסע,
א צדקה־גדולה־חברה, וואס גיט אכטונג אויף אלע חברות, אויף
אלע אידען, דאס הייסט, אויף דעם כלל ישראל, אז אידען זאלען
אומעטום האבען פרנסה און לעבען אין אחדות און זאלען זי־
צען אין די ישיבות און לערנען: חומש מיט רש"י, מיט גמרא,
מיט תוספות, מיט מהרש"א, מיט אלע שבע חכמות און מיט אלע
שבעים לשון, און אויף אלע ישיבות זאל זיין איין ישיבה א גרויסע,

אַ אידישע אַקאַדעמיע, אין דער ווילנא געוויינטליך. וואָס פון דאָרטען זאָלען אַרויסגעהן די גרעסטע לומדים און חכמים אין דער וועלט, און אַלסדינג זאָל זיין אומזיסט, „על חשבון הגביר". אויף מיין קעשעני, און אַלסדינג זאָל זיך פיהרען מיט אַ סדר און מיט אַ פּלאַן, עס זאָל נישט זיין קיין „געב־מיר־נאַ־דיר־חאַפּ־לאַפּ", און אַלע זאָלען אין זינען האָבען נאָר טובת־הכלל!... און בכדי מע זאָל קאָנען טראַגען אויפ'ן קאָפּ דעם „כלל" — וואָס דאַרף מען? דאַרף מען בעוואָהרענען דעם „פּרט". און מיט וואָס קאָן מען בעוואָהרענען דעם פּרט? געוויינטליך, מיט פּרנסה; וואָרום פּרנסה, הערט איהר, דאָס איז דער רעכטער עיקר; אָהן פּרנסה קאָן נישט זיין קיין אחדות; איבער'ן שטיקעל ברויט, משטיינס געזאָגט, איז איינער דעם אַנדערען יורד לחייו, קאַפּאַל יענעם קוילען, סמ'ען, הענגען!... אפילו די שונאי ישראל, אונזערע המנ'ס פון דער גאַנצער וועלט, מיינט איהר, וואָס האָבען זיי צו אונז? גאָרנישט. נאָר צוליעב פּרנסה. זיי זאָלען האָבען פּרנסה, וואָלטען זיי גאָר אַזוי שלעכט ניט געווען. פּרנסה ברענגט צו קנאה, קנאה ברענגט צו שנאה, און דערפון, רחמנא ליצלן, נעמען זיך אַלע צרות אויף דער וועלט, אַלע אומגליקען, ניט דאַ געדאַכט, מיט אַלע רדיפות, מיט אַלע הריגות, מיט אַלע רציחות און מיט אַלע מלחמות...

אוי, די מלחמות, די מלחמות! דאָס איז, הערט איהר, גאָר אַ שחיטה פאַר דער וועלט! ווען איך בין ראָטשילד, מאַך איך אוים מלחמות, אָבער טאַקי לחלוטין אוים!

וועט איהר דאָך פרעגען: ווי אַזוי? נאָר מיט געלט. דהיינו? איך וועל עס אייך געבען צו פאַרשטעהן מיט אַ שכל: למשל, צוויי מלוכות צעאַמפּערען זיך איבער אַ גאָרישקייט דאָרט, אַ שטיקעל ערד, וואָס איז ווערטה אַ שמעק טאַבאַקע; „טערי־טאָריע" הייסט עס ביי זיי. די מלוכה זאָגט, אַז די טעריטאָריע איז איהר טעריטאָריע, און די מלוכה זאָגט: „ניין, ס'איז מיין טעריטאָריע". משׁשת ימי בראשית, הייסט עס, האָט גאָט באַ־

שאפען אַט דאָס שטיקעל ערד פון איהר כבוד וועגען. קומט צו געהן אַ דריטע און זאָגט: „איהר זענט ביידע בהמות; די טעריטאָריע איז אַלעמענס טעריטאָריע, אַ ר ש ו ת ה ר ב י ם הייסט עס". הקיצור, טעריטאָריע אַהער, טעריטאָריע אַהין, מע „טעריטאָריעט" אַזוי לאַנג, ביז מע הויבט אָן שיסען פון ביקסען און האַרמאַטען, און מענטשען קוילען זיך איינס דאָס אַנדערע ווי די שאָף, און בלוט, בלוט גיסט זיך אַזוי ווי וואַסער.

אָבער אַז איך קום צו זיי לכתחילה און זאָג זיי: „שאַט, ברידערלעך, לאָזט אייך דיענען. אין וואָס געהט דאָ ביי אייך, איינגענטליך, דער גאַנצער סכסוך? מע פאַרשטעהט דען ניט אייער מיין? איהר מיינט ניט אַזוי די הגדה, ווי די קניידלעך. טעריטאָריע איז דאָך ביי אייך נאָר איין אויסרעד; דער עיקר איז דאָך ביי אייך יענע מעשה, פעטי־מעטי, קאָנטריבוציע! און וויבאַלד לשון קאָנטריבוציע — צו ווּעמען קומט מען אַז מיט אַ הלואה? צו מיר, צו רויטשילד'ען הייסט עס. אַמעהר, ווייסט איהר וואָס? נאָ דיר, איינגלענדער מיט די לאַנגע פיס און מיט די קעסטעלדיגע הויזען, אַ מיליאַרד! נאָ דיר, נאַררישער טערק מיט דער רויטער יאַרמעלקע, אַ מיליאַרד! נאָ דיר, מוהמע רייזעל, אויך אַ מיליאַרד. ממה־נפשך, גאָט וועט אייך העלפען, וועט איהר מיר אָפּצאָהלען מיט פּראָצענט, ניט חלילה קיין גרויסען פּראָצענט, פיער אָדער פינף לשנה, איך וויל אויף אייך ניט רייך ווערען"...

פאַרשטעהט איהר שוין? אי איך האָב געמאַכט אַ געשעפט, אי מענטשען הערען אויף צו קוילען איינס דאָס אַנדערע, ווי די אָכסען, אומזיסט און אומגישט. און וויבאַלד אויס מלחמות, היינט צו וואָס באַדאַרף מען דאָס כלי־זיין, מיט'ן חיל, מיט אַלע זיבעצעהן זאַכען, מיט'ן גאַנצען טאַרעראַם? אויף תשעה נייענציג כפּרות! און וויבאַלד אויס כלי־זין, אויס חיל, אויס טאַרעראַם, איז דאָך אויס שנאה, אויס קנאה, אויס טערק, אויס איינגלענדער, אויס פראַנצויז, אויס ציגיינער, אויס איד, להבדיל — די גאַנצע וועלט

באקומט גאָר דעמאָלט איין אַנדער פּנים, ווי אין פּסוק שטעהט ביי אונז געשריבען: „ו ה י ה, און עס וועט זיין, ב י ו ם ה ה ו א, דאָס הייסט, אז משיח וועט קומען!“... (שטעלט זיך אָפּ).

און אפשר, הא?... ווען איך בין רויטשילד, קאָן זיין, אז איך בין גאָר מבטל דאָס געלט. אויס געלט! ווארום, לאָמיר זיך ניט נאַררען, וואָס איז דען געלט? — געלט איז דאָך, אייגענטליך, נאָר אַ הסכּם, איין אײַנגערעדטע זאַך. מע האָט גענומען אַ שטיקעל פּאַפּיער, אַוועקגעשטעלט א צאַצקע און אָנגעשריבען: „טרי רובליאַ סערעבראָם“. געלט, זאָג איך אייך, איז נישט מעהר ווי אַ יצר־הרע, אַ תאוה אַזעלכע, איינע פון די גרעסטע תאוות. ו ו אָ ס אַ ל ע ו ו י ל ע ן ד אָ ס א ו ן ק י י נ ע ר ה אָ ט ד אָ ס נ י ט... אָבער אז סע זאָל לחלוטין גאָר ניט זיין קיין שום געלט אויף דער וועלט, וואָלט דאָך דער יצר־הרע ניט געהאַט וואָס צו טהון, און די תאוה וואָלט ניט געווען קיין תאוה. איהר פאַרשטעהט, צי ניין? איי וואָס? איז דאָך די קשיא, וואו וואָלטען דעמאָלט נעמען אידען אויף שבת? (פערטראַכט זיך אויף אַ ווײַלע). איז דער תירוץ: למאי וואו וועל איך א י צ ט ע ר נעמען אויף שבת?...

אויסגעטרייסעלט

— שאט! — רופט זיך אן א איד מיט קיילעכיגע אויגען. ווי ביי איין אכם, וואס איז געזעסען די גאנצע צייט אין ווינקעל ביי'ם פענסטער און האט גערויכערט און געהערט מעשיות פון גנבות, גזילות, עקספראפריאציעס. — אט וועל איך אייך דערצעהלען א שענס, אויך מיט א גנבה, וואס האט זיך פארלאפען ביי אונז, און דוקא אין בית־המדרש האט זיך דאס געטראפען, און נאך יום־כפור דערצו! איהר מעגט דאס הארכען.

אונזער שטעדטעל כתרילעווקע, — איך בין אליין א כתרילעווקער — איז א קליין שטעדטעל און איין ארעמס, קיין גנבים איז ביי אונז נישטא. מע גנבה'ט נישט, ס'איז נישטא ביי וועמען צו גנבה'נען, און ס'איז נישטא וואס צו גנבה'נען, און אחוץ אלעמען איז דאך גלאט א איד קיין גנב נישט. דאס הייסט, א איד איז אפילו יא א גנב, נאר נישט אזא גנב, וואס זאל קריכען דורך א פענסטער, אדער געהן מיט א מעסער יענעם קוילען. דרעהען, אויסדרעהען, ארייגדרעהען, פארדרעהען און אפדרעהען יענעם דעם קאפ — דאס מהכתיתי; אבער נישט קריכען יענעם אין קעשענע אריין, מע זאל איהם חאפען פאר דער האנד און מע זאל איהם נאכדעם בארארפען פיהרען מיט א געלער לאטקע אויף דער פלייצע — דאס פאסט פאר איוואן זלאדי, אבער נישט פאר קיין אידען... שטעלט אייך פאר, האט זיך ביי אונז אין כתרילעווקע געטראפען א גנבה, און נאך וואסער א גנבה — אכצעהן הונדערט קארבען אין איין קלאפ!

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, עס קומט צו פאהרען צו אונז אין שטאדט אריין איין אורח, עפּיס א איד א פּאדראטשיק פון דער ליטא, פּונקט אום ערב יום־כּפּור פאר מנחה, שטעלט זיך אפּ, געוויינטליך, אויף איין אכסניה, לעגט־אפּ דעם קלומעק און לאזט זיך געהן גלייך אין שוהל אריין און טרעפט אין אלטען בית־המדרש. געקומען אין בית־המדרש צו מנחה, טרעפט ער די גבאים ביי דער שיסעל. — „שלום עליכם!“ — „עליכם שלום“. — „פון וואנען איז א איד?“ — „פון דער ליטא“. — „מה שמכם?“ — „וואס איז אייער באבע'ס דאגה?“ — „איהר זענט דאך געקומען אין א שוהל“. — „וואוהין דען זאל איך געהן?“ — „ווילט איהר מסתמא ביי אונז דאווענען?“ — „א ברירה האב איך? וואס דען זאל איך טהון?“ — „גיט־זשע עפּיס אין שיסעל אריין“. — „וואס דען, אומזיסט וועל איך דאווענען?“

קיצור־הדבר, אונזער אורח נעמט ארויס דריי זילבערנע קארבען און גיט אין דער שיסעל אריין, און א חוץ דעם — אינ'ם חזנ'ס טעלער א קארב, דעם רב א קארב, אויף דער תלמוד־תורה א קארב, אין צדקה־טעלער א חצי פּויגעל, א חוץ וואס ער האט צעטיילט די ארעמע לייט, וואס ביי דער טהיר, — זיי זענען פאראהאן ביי אונז, קיין עין־הרע, אזוי פיעל, אז מע זאל זיך וועלען צולאזען צו זיי, באדארף מען צעטיילען רויטשילד'ס פארמעגען.

דערזעהען אזא מין אורח, האט מען דאך איהם מסתמא אפּגעטראטען א שטאדט סאמע אין מזרח־וואנט. אי, וואו האט מען גענומען א שטאדט, אז אלע שטעדט זענען פארנומען? איז קיין קשיא נישט. למאי וואו נעמט זיך איין ארט, אז סע מאכט זיך א שמחה, א חתונה, אדער א ברית, אלע זיצען שוין ארום טיש, פלוצים ווערד א גערודער, — וואס איז? דער נגיד איז געקומען! קוועטשט מען זיך אזוי לאנג, ביז מע מאכט איין ארט פונ'ם נגיד'ס וועגען. קוועטשען זיך איז א אידישע זאך; אז קיינער קוועטשט זיי נישט, קוועטשען זיי זיך אליין...

דער איד מיט די קיילעכיגע אויגען שטעלט זיך אפּ, בעטראַכט דעם עולם, וואָס פאַר איין איינדרוק עס האָט געמאַכט אויף אונז זיין וויץ, און דערצעהלט ווייטער.

— קיצור־הדבר, אונזער אורח האָט זיך באַזעצט אויבען־אָן און האָט געבעטען ביי'ם שמש אַ שטענדער. אָנגעבויגען זיך אי־בער'ן שטענדער, האָט זיך אונזער אורח צו כל־נדרי אָנגעטהאָן אין טלית און אין קיטעל און האָט זיך אַוועקגעשטעלט דאַווענען. האָט ער געדאַווענט און געדאַווענט, די גאַנצע צייט געשטאַנען אויף די פיס, זיך נישט צוגעזעצט — פון צולעגען זיך שמועסט מען נישט! — ער איז נישט אָפּגעטראָטען פונ'ם שטענדער אויף קיין מינוט. דער ליטוואַק, סיידען דעמאָלט, ווען מע האָט באַדאַרפט זיך שטעלען שמונה־עשרה אָדער פאַלען כורעים... אָפּפאַסטען אַזאַ טאָג און אויסשטעהן אויף די פיס, זיך נישט צוזעצען אפילו — דאָס קאָן נאָר אַ ליטוואַק!... ערשט נאָכ'ן לעצטען בלאָז, אַז ס'איז גע־קומען צום וואָכעדיגען מעריב, און חיים־חנא דער מלמד (דער מעריב קומט חיים־חנא דעם מלמד פון קדמונים) האָט זיך אָנגע־הויבען ציקלען: „המערי־י־י־ב ערבים!" — פּלוצים הערט זיך אַ געשריי: „גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד!"... מע טהוט אַ קוק — דער אורח ליגט אויף דער ערד און חלש'ט. מע גיסט איהם אָפּ מיט וואַסער, מע מינטערט איהם אָפּ — ער חלש'ט ווייטער. וואָס איז די מעשה? אַ שענע מעשה. ער האָט געהאַט מיט זיך, דער ליטוואַק הייסט דאָס, אַכצעהנהונדערט קאַרבען, האָט ער מורא געהאַט, זאָגט ער, זיי איבערצולאָזען אויף דער אכסניה — אַ ווער־טעלע אויסצורעדען אַכצעהנהונדערט קאַרבען! וועמען פאַר־טרויט מען אַזאַ מטמון מיט געלט אין אַ פרעמדער שטאָדט? האַל־טען זיי ביי זיך אין קעשענע אום יום־כפור איז עפּיס אויך נישט קיין פּלאַן. האָט ער זיך מיישב געווען, זאָגט ער, און האָט זיי אריינגערוקט שטילערהייד אין שטענדער אריין — אַ ליטוואַק קאָן! אַצינד פאַרשטעהט איהר שוין, פאַר וואָס ער איז נישט אָפּגעטראָ־טען פונ'ם שטענדער אויף קיין מינוט?... נאָר בשעת שמונה־

עשרה שטעהן אדער בעת כורעים פאלען האט, אפנים, דאס געלט עמיצער ארויסגע'לקח'ענט.

קיצור־הדבר, ער גוואלדעוועט, ער וויינט, ער לעגט־איין די וועלט: וואס וועט ער איצטער טהון אהן געלט? ס'איז, זאגט ער, פרעמד געלט, ס'איז נישט זיינס, ער איז נאר א משולח פון א קאנ־טאר, א איד איין ארעמאן, זאגט ער, און א מטופל מיט קינדער, — עס קומט דאך איהם איצטער, זאגט ער, נאר נעמען און ארייג־ווארפען זיך אין וואסער אריין, אדער אויפהענגען זיך, זאגט ער, אט דא אין שוהל פאר אלעמען אין די אויגען!!...

דערהערט אזעלכע דבורים, איז דער גאנצער עולם געבליבען שטעהן ווי געלעהמט, גאר פארגעסען, אז ס'איז נאך א תענית און מע באדארף געהן אהיים גיכער זיך אפפאסטען. ס'איז אונז געווען א בזיון פאר'ן אורח, א חרפה, א בושה פאר זיך אליין: אזא גנבה, אכצעהן הונדערט קארבען! און וואו? אין בית־המדרש, אינ'ם אלטען כתרילעווקער בית־המדרש! און ווען? יום־כפור! אזא מעשה איז ניט געהערט געווארען אין דער וועלט!

— שמש! פארשלים די טהיר! — אזוי האט געגעבען א בע־פעהל אונזער רב. מיר האבען אונזער אייגענם א רב, הייסט ער רב יוזיפיל, איין אמת'ער איין עהרליכער איד, א כשר'ער, אפילו נישט אזא איבערגעשפיצטער, נאר א מזג־טוב, א מענטש אהן א גאל. ער האט אין זיך אמאל אזעלכע איינפאלען, וואס איהר וועט דערויף קיינמאל נישט פאלען, איהר זאלט זיין מיט אכצעהן קעפ! פארשלאסען די טהיר פונ'ם בית־המדרש, רופט זיך אן רב יוזיפיל דער רב צום גאנצען עולם, און אליין איז ער בלאס, ווי די וואנט, די הענט ציטערען איהם און די אויגען ברענען:

— שמעו נא, רבותים, הערט צו, אידען, ס'איז א מיאוס'ע מעשה! אזא מעשה איז נאך נישט געהערט געווארען זינט די וועלט שטעהט, אז ביי אונז, אין כתרילעווקע, זאל זיך געפינען אזא בעל־עבירה'ניק, אזא פושע־ישראל, וואס זאל האבען א פאר־טעפאלנעסט צונעמען ביי א פרעמדען מענטשען, נעבאך א טאטע

פון קינדער, אזא אוצר מיט געלט, און ווען? אין אזא הייליגען טאג, ווי יום־כפור, און אפשר נאך צו נעילה, — אזא מעשה איז דאך נישט געהערט געווארען זינט די וועלט שטעהט! סע גלויבט זיך מיר גארנישט, אז ס'קאן געמאהלט זיין אזא זאך, סע קאן נישט זיין בשום ענין ואופן! און אפשר, א קשיא אויף א מעשה, אידען זענען נעבאך זשעדנע א קערבעל, ובפרט נאך אזא איין אוצר, אכצעהנהונדערט קארבען, דער יצר־הרע רחמנא ליצלן איז געגוג גרויס, טאמער איז עמיצער פון אונז געשטרויכעלט געווארען, באשערט געוועז עמיצען נעבאך איין אומגליק, טהון אזא איין עבירה אין אזא טאג, באדארפען מיר זעהען די זאך חוקר ודורש זיין, דערגרונטעווען זיך ביז'ן שורש. הימעל און ערד האבען געשווארען, אז דער אמת מוז ארויף ווי בוימעהל אויפ'ן וואסער. על כן, זאגט ער, באדארפען מיר זיך באזוכען איינס דאס אנדערע, באזוכען, באטאפען, טרייסלען אלע קעשענעס, פונ'ם ערשטען בעל־הבית, זאגט ער, ביז'ן שמש, נישט דורכלאזען קיינעם נישט. נאט, אידען, טרייסעלט מיך!

אזוי האט זיך אפגעזאגט אונזער רב, רב יוזיפיל, און האט זיך דער ערשטער צעגארטעלט די קאפאטע און איבערגעקעהרט אלע קעשענעס אויף דער לינקער זייט. און, אויף איהם קוקענדיג, האבען אלע בעלי־בתים זיך צעגארטעלט און אויסגעקעהרט די קעשענעס, און מע האט גענומען באזוכען און באטאפען און טרייסלען איינס דאס אנדערע, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז ס'איז געקומען צו לייזער־יוסל'ען, איז ער געווארען אלערליי געשטאלטען און האט אנגעהויבען טענה'ען, ערשטענס, אז דער אורח איז א שווינדלער, ס'איז א מאניפארגע פון א ליטוואק, מע האט ביי איהם קיינער קיין געלט נישט גע'גנבה'ט, שקר וכזב, — איהר זעהט נישט, אז ס'איז א געמאכטע זאך?...

האט דער עולם אנגעהויבען ליארעמען נאך שטארקער: סטייטש, בעלי־בתים האבען זיך געלאזט באזוכען, פאר וואס זאל מען לייזער־

יוסל'ען אויסמיידען? נישטא קיין מיוחסים! „באזוכען! באַזוכען!" — האָט געשריגען דער גאַנצער עולם.

לייזער-יוסיל האָט דערזעהן, אַז ס'איז שלעכט, האָט ער אָנגעהויבען בעטען זיך רחמים, מיט טרערען אויף די אויגען, מע זאָל איהם נישט באַזוכען. ער האָט זיך געשוואָרען מיט כל השבועות, ער זאָל אַזוי ריין זיין פון שלעכטס, ווי ער איז ריין פון דער גנבה. נאָר וואָס דען? ס'איז איהם אַ בזיון, זאָגט ער, ער בעט, מע זאָל רחמנות האָבען אויף זיינע יונגע יאָהרען און מע זאָל איהם נישט אָנטהון דעם בזיון, מע זאָל איהם נישט באַזוכען. „טהוט מיר, זאָגט ער, וואָס איהר ווילט, נאָר טרייסלען זאָלט איהר מיך נישט!" ווי געפעלט אייך אַזאַ ימח-שמו'ניק? ווי מיינט איהר, אַשטייגער, מע האָט איהם עפּיס געהערט? געלעגט כבוד?...

נאָר שאַט! איך האָב אייך גאָר פאַרגעסען דערצעהלען, ווער איז דער לייזער-יוסיל. דער דאָזיגער לייזער-יוסיל איז אַליין נישט קיין כתרילעווקער, ער איז גאָר אַליין פון אַלדי שוואַרצע יאָהר, נאָר ער שטעהט איין ביי אונז אין כתרילעווקע פאַר איין איידעם. דאָס האָט איהם אונזער נגיד אויסגעקראַצט פון ערגיץ, זיך באַריהמט, אַז ער האָט דערטאַפּט איין אבן-טוב, געהאַנדעלט אַ מציאה פאַר זיין טאָכטער, טויזענד בלאַט גמרא אויף אויסוועניג, און אַ בעל-תנ"ך, און אַ בעל-לשון-קודש, און אַ בעל-חשבון, תשבורה מיט אַלגעברע, און אַ כתבא-רבא, הכלל מיט אַלע זיבעצעהן מעלות! געבראַכט צו פיהרען די צאַצקע, איז מען געגאַנגען קוקען אויף חדושים: וואָס האָט דאָ דער נגיד איינגעהאַנדעלט פאַר אַ מציאה. מילא, אַזוי אַ קוק טהון אויף איהם, איז גאָר נישט, אַ יונגערמאַן אַ זכר, נישט קיין מיאוס'ער יונגערמאַן, נאָר די נאָז אביסעל צו אַ לאַנגליכע, אויגען ברענענדיגע, ווי צוויי קויהל פייער, און אַ מויל — פּעך און שוועבעל! מע האָט זיך גענומען מיט איהם פאַרהערען אַ בלאַט גמרא, אַ קאַפּיטעל פּסוק, אַ שטיקעל רמב"ם, דאָס, יענץ — אש להבה! ער איז קלאָר, דער הונט, אומעטום, ווי אַ גוי אין אשרי, וואו מע טהוט איהם אַ חאַפּ, איז ער אין דערהיים!

רב יוזיפיל אליין האט אויף איהם געזאגט, אז ער מעג זיין א רב בכל תפוצות ישראל... און פון די אלע היינטיגע זאכען שמועסט מען נישט. איהר קאנט פארשטעהן, ביי אונז איז פארהאן איינער א גאנצער חקרן, זיידעל רב שעיה'ס, א רעכטער משוגע'נער, איז ער א הונט אקעגען לייזער־יוסל'ען! היינט זיין שפיעלען אין שאך פארמאגט נישט די גאנצע וועלט! אז מע שמועסט א געראטענער!

אודאי האט די שטאדט מקנא געווען אונזער נגיד אויף אזא תכשיט, חאטש אפילו דער עולם האט געשמועסט, אז דער תכשיט איז געהאפט אויף דער מעשה. דהיינו? ס'איז נישט געפעלען דער עולם, וואס ער איז צו קלוג (וואס צו — איז איבעריג) און איז צו פיעל איין עניו ביי זיך, א גוטער ברודער מיט איטליכען באזונדער, זאפאני־בראטא מיט'ן קלענסטען פונ'ם קלענסטען, עס מעג זיין א בחור, עס מעג זיין א מיידעל, עס מעג זיין איין אשת־איש... היינט איז נישט געפעלען דאס ארומגעהן זיינס — פארטראכט, קומט אין שוהל אריין שפעטער פון אלעמען, טהוט אן דעם טלית און קוקט אין „באר־מים־חיים“, אדער אין „אבן־עזרא“ אריין, די יארמעלקע פון יענער זייט, און דאווענען נישט א לעק! מע זאל עפים זעהן אויף איהם שלעכטס האט מען נישט געזעהען גאר נישט, נאר געמורמעלט האט מען, אז קיין גרויסער ירא־שמים איז ער נישט — א מענטש מיט אלע מעלות קאן נישט זיין!

כך הוה. אז ס'איז געקומען צו לייזער־יוסל'ען און מע האט זיך גענומען צום בחור, וואס איז די מעשה, וואס ער לאזט זיך נישט באזוכען — דאס איז דאך שוין א סימן, אז דאס געלט איז ביי איהם! מאכט ער: לאז מען איהם געבען א שבועה דאורייתא, לאז מען איהם שניידען, בראקען, בראטען, ברענען, אבי נישט טרייסלען די קעשענעס! דא איז שוין אונזער רב רב יוזיפיל, חאטש ער איז א מענטש אהן א גאל, אויך ארויס פון די כלים און האט זיך צעשריגען אויף איהם:

— דו אזולכער און אזעלכער! ביזט דאך ווערטה, מע זאל דיך ווייס איך וואס! סטייטש, דו זעהסט, סע צאפט זיך אידען

בלוט, אלע זענען מוחל אויפ'ן בזיון און לאזען זיך באזוכען. ווילסט דו זיין א יוצא מן הכלל? ! ממה־נפשך, אדער זיי זיך מודה און גיב־אפּ דאס געלט, אדער ווייז די קעשענע! דו שפּיעלסט זיך מיט, קיין עין־הרע, איין עדה אידען? מע וועט דאך דיר דא איך ווייס אליין נישט וואס!

קיצור־הדבר, דער עולם האט איהם גענומען, דעם שענעם בחור, מע האט איהם אנידערגעלעגט מיט גוואלד און מע האט איהם גענומען באזוכען און באטאפּען, טרייסלען אלע קעשענעס, און מע האט ביי איהם אויסגעטרייסעלט... אנו, טרעפט וואס? אפּ־געגריזעטעביינער פון א פערטעל עוף און א פּאר טוץ נאך גאר פרישע קערלעך פון נאר־וואס אויפגעגעסענע פלוימען! איהר פארשטעהט, וואס פאר א חן דאס האט געהאט, אז מע האט אויס־געטרייסעלט ביי אונזער תכשיט דעם דאזיגען אוצר?... איהר פארשטעהט, וואס פאר א פנים ער האט געהאט, און דער שוועהר זיינער, דער נגיד, און דער רב נעבאך?... אונזער רב יוזיפיל האט זיך פאר בזיון אפגעקעהרט אין א זייט, נישט געקאנט קוקען גלייך אין די אויגען אריין. און אז דער עולם איז נאכדעם געגאנגען פון בית־המדרש אהיים אפּפאסטען זיך, האט מען נישט אויפגע־הערט צו דערצעהלען פונ'ם אוצר, וואס מע האט אויסגעטרייסעלט ביי'ם תכשיט און מע האט זיך געקאטשעט פאר געלעכטער! נאר איין רב יוזיפיל איז געגאנגען איינער אליין, אראפּגעלאזט דעם קאפּ, פארזארגט און פארצארענט, נישט געקאנט קוקען קיינעם אין די אויגען אריין, גלייך ווי מע וואלט דאס אויסגעטרייסעלט ביי איהם אליין...

דער איד האט, ווייזט אויס, גענענדיגט זיין געשיכטע, ווארום ער האט זיך גענומען צוריק צום רויכערען.

— נו, און דאס געלט? — האבען מיר איהם א פרעג גע־געבען אלע אין איין קול.

— וואסער געלט? — מאכט צו אונז דער איד תמ'עוואטע און בלאזט דעם רויך.

— וואס הייסט וואסער געלט ? די אכצעהנגהונדערט...

— א־א־א ? — ציהט ער אוים. — די אכצעהנגהונדערט ? פארפאלען.

— פארפאלען ?

— פאר — פא — לען !!!

מ. גורעוויטש פערלאַג.

ל. עלבע: די אידישע שפּראַך. אַ לעהר בוך פאַר אָנפאַנגער,
ספּעציעל צוגעפּאַסט פאַר אַמעריקאַנער קינדער — 45ס.
דוד פּינסקי: נייע ערצעהלונגען — — — — — — — 20 "
געבונדען 40 "
דוד פּינסקי: דער אייביגער איד (איין אַקטער) — — 20 "
געבונדען 40 "
דוד פּינסקי: דער שטומער משיח — — — — — — — 30 "
געבונדען 50 "
יוסף יפה: ליעדער, מיט אַ פאָררעדע פון דוד פּינסקי — 35 "
געבונדען 60 "
ל. עלבע (לייבע דער רויטער): באַרני דער מלמד.
הומאָריסטישע זאַמלונג — — — — — — — 30 "
געבונדען 60 "
ב. קאָוונער (י. אַדלער): הומאָריסטישע ערצעהלונגען — 50 "
געבונדען 80 "
הויפּט פערקויף פון פאָלגענדע ביכער:
פריהייטס ליעדער — — — — — — — — — — — — — 35 "
געבונדען 60 "
ב. לאַפּין: אומעטיגע וועגען (ליעדער) — — — — — — 25 "
וועלט־איין וועלט־אוים (ליטעראַרישער זאַמעלבוך) — — 80 "
געבונדען 1.00

צו בעקומען אין אַלע גרעסערע בוך סטאָרס אָדער ביים פערלעגער:

M. GUREWITCH

202 East Broadway New York, N. Y.

שלום־עליכם ביבליאָטעק
פאַר גרויס און קליין
שלום־עליכם פאָלקס־פאָנד אויסגאַבע

א בילינע אויסגאבע פון שלום־עליכם'ס מעשיות און מאנאלאגען פאר גרויסע און פאר קליינע, אויף צו לייענען אין אלע אידישע הייזער, וואו מע רעדט און מע פערשטעהט אידיש, אויף פאר־צולייענען פאר איין עולם אין עפענטליכע פלעצער און אויף געבען צו לייענען אידישע קינדער, וועלכע לערנען און פער־שטעהען אידיש.

ביז אהער ערשיענען:

סענט

1. נחת פון קינדער און בערעל־אייזיק. — — — — — — — — 10
2. ווען איך בין רויטשילד און אויסגעטרייסעלט. — — — — 10
3. מתושלח. — — — — — — — — — — — — — — 10
4. שוין איין מאל א סוכה! — — — — — — — — — — — 10
5. די פאהן. — — — — — — — — — — — — — — 10

אין גיכען וועלען ערשיינען:

6. דאס מעסערעל. — — — — — — — — — — — — — — 15
7. חנוכה־געלד. — — — — — — — — — — — — — — 15
8. פערבענגט אהיים. — — — — — — — — — — — — — 10
9. ראבטשיק. — — — — — — — — — — — — — — — 10
10. די שטאדט פון די קליינע מענשעלעך און קיין עין־הרע נים. 10

הויפטפערקויף אין בוכהאנדלונג פון מ. גורעוויטש:

M. Gurewitch, 202 East Broadway, New York.